verstrekte gegevens bevestigt; hij kan zelfs gehouden zijn het goede verloop van de gefinancierde projecten te waarborgen. Gelet op zijn centrale rol en grote verantwoordelijkheden bij de indiening van de opleidingsprojecten en het toezicht op de financiering ervan, vormt de mogelijkheid die artikel 6, lid 1, van verordening nr. 2950/83 de Lid-Staat biedt om vóór de totstandkoming van een definitieve beschikking tot vermindering van de aanvankelijk toegekende bijstand zijn opmerkingen kenbaar te maken, een wezenlijk vormvoorschrift, waarvan de niet-inachtneming tot nietigheid van de verminderingsbeschikking leidt.

RAPPORT TER TERECHTZITTING
in zaak C-334/91 *

I — De toepasselijke bepalingen

Artikel 1, lid 2, van besluit 83/516/EEG van de Raad van 17 oktober 1983 [1] dat de taken van het Europees Sociaal Fonds omschrijft, bepaalt met name dat het Fonds deelneemt in de financiering van acties op het gebied van beroepsopleiding en beroepskeuzevoorlichting.

Krachtens artikel 3, lid 2, van dit besluit kan de bijstand van het Fonds worden verleend ten behoeve van specifieke acties die met name ten doel hebben de tenuitvoerlegging te bevorderen van projecten met een vernieuwend karakter.

De mededeling COM(83) 711 def. van de Commissie van 22 december 1983, betreffende de richtsnoeren van de Commissie voor het beheer van het Europees Sociaal Fonds voor de begrotingsjaren 1984 tot 1986, bepaalt het volgende:

„3. Voorrang voor specifieke acties met een vernieuwend karakter die voldoen aan de communautaire doelstellingen,

(artikel 3, lid 2, van besluit 83/516/EEG)

Specifieke acties zijn prioritair wanneer zij ten doel hebben de uitvoering te bevorderen van projecten met een vernieuwend karakter en voldoen aan de volgende criteria:

(...)

— mogelijk in aanmerking komen voor latere bijstand van het Europees Sociaal Fonds krachtens artikel 3, lid 1, van besluit 83/516/EEG;

— ten doel hebben de systematische indiening van nieuwe werkhypotheses, met het oog op algemene toepassing, betref-

* Procestaal: Frans.

1 — PB 1983, L 289, blz. 38.

fende bij voorbeeld de inhoud, methodologie en organisatie van beroepsopleiding en beroepskeuzevoorlichting, welke beantwoorden aan de verwachtingen, de behoeften waarin moet worden voorzien, en de gewoonten van een regio;

— de betrokken partijen, met in begrip van de sociale partners, nauw betrekken bij de opzet en uitvoering;

— een schatting van de kosten bevatten;

— meer dan 100 personen betreffen;

(...)"

In verordening (EEG) nr. 2950/83 van 17 oktober 1983 [2] wordt omschreven, voor welke soorten uitgaven bijstand van het Fonds kan worden verleend. Hieronder vallen onder meer de kosten van voorbereiding, functionering en administratie van acties op het gebied van de beroepsopleiding.

Artikel 5, lid 2, van deze verordening bepaalt:

„Goedkeuring van een aanvraag om bijstand uit hoofde van artikel 3, lid 2, van besluit 83/516/EEG brengt, zelfs indien het om meerjarige activiteiten gaat, uitkering van een eerste voorschot ten bedrage van 30 % van de toegekende steun met zich mee. Een tweede voorschot van maximaal 30 % kan worden uitgekeerd zodra de betrokken Lid-Staat bevestigt dat de helft van de actie is uitgevoerd op de in het besluit tot goedkeuring bedoelde wijze."

Wanneer de actie op het gebied van de beroepsopleiding is voltooid, stelt de organisator een eindrapport van het verloop ervan op en zendt hij dit aan de nationale diensten, eventueel vergezeld van de aanvraag om betaling van het eindsaldo. Artikel 5, lid 4, van de verordening luidt:

„De aanvragen om betaling van het saldo omvatten een gedetailleerd verslag over de inhoud, de resultaten en de financiële aspecten van de betrokken actie. De Lid-Staat bevestigt de feitelijke en boekhoudkundige juistheid van de in de aanvragen om bijstand verstrekte gegevens."

Tot slot luidt artikel 6 van de verordening:

„1. Indien van de bijstand van het Fonds geen gebruik wordt gemaakt op de wijze die in het besluit tot goedkeuring is vastgesteld, kan de Commissie deze bijstand opschorten, verminderen of doen vervallen, na aan de betrokken Lid-Staat de gelegenheid te hebben geboden zijn opmerkingen te maken.

2. Overgemaakte bedragen waarvan geen gebruik is gemaakt op de wijze die in het besluit tot goedkeuring is vastgesteld, worden teruggevorderd."

De aanvragen om financiële bijstand worden namens de betrokken Lid-Staat ingediend

2 — PB 1983, L 289, blz. 1.

door een publiekrechtelijke instantie, doorgaans dezelfde die het project medefinanciert. Deze instantie dient de aanvraag in ten behoeve van de instelling die de aangevraagde steun uiteindelijk ontvangt.

De Lid-Staat is degene die in directe relatie staat tot het Fonds: de financiële betrekkingen ontstaan enerzijds tussen de Commissie en de betrokken Lid-Staat en anderzijds tussen deze Lid-Staat en de instelling waarvoor de financiële bijstand is bestemd. [3]

II — De feiten en de schriftelijke procedure

Het Belgische Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid diende namens de vereniging zonder winstoogmerk Innovation et Reconversion Industrielle (hierna: „IRI") bij het Fonds een aanvraag in om bijstand ten behoeve van een actie die ten doel had aspirant-ondernemers te onderrichten in planning, oprichting en beheer van MKB's. De opleidingsactie paste in het kader van een geïntegreerd programma, waarbij de bijstand van het Fonds voor de opleiding (via de IRI) en die van het EFRO voor de andere aspecten van het project werden samengevoegd.

Punt 8.1 van de aanvraag om bijstand, getiteld „Beschrijving van de actie", preciseerde met name:

„De gemiddelde duur van de opleiding per cursist is 39 weken. De soepelheid van de opzet in aanmerking genomen, varieert het aantal uren per week naar gelang van de beschikbare tijd van de cursisten. Gemiddeld is dat zeven uur per week."

In bijlage 2 bij de aanvraag om bijstand, getiteld „Beschrijving van het opleidingsprogramma", wordt het totaal aantal uren per cursist (volledige cyclus)(eerste opleidingsjaar) als volgt weergegeven:

Studieuren: 36 + 4 + 36 =76, ofwel +/- 15 dagen

C. o. o. [4]:
31 + 0 + 25 = 56

Persoonlijke contacten:	64
Totaal	196 uur

In bijlage 1 bij de aanvraag om bijstand, getiteld „Ontwikkelingsprogramma voor nieuwe activiteiten te Luik" werd er met nadruk op gewezen, dat soepelheid één van de wezenlijke kenmerken van de opleiding was:

„Bij de opleiding wordt soepelheid betracht. Een aspirant-ondernemer:

— begint met zijn opleiding en de studie van zijn project op elk gewenst moment zonder het begin van de cyclus af te wachten,

— gaat hiermee voort in zijn eigen tempo naar gelang van zijn beschikbaarheid, studeert naar gelang van zijn beschikbare uren (avonden, weekends),

3 — Arrest van 15 maart 1984, zaak 310/84, EISS, Jurispr. 1984, blz. 1341, r. o. 15.

4 — Computer-ondersteund onderwijs.

— past zijn opleidingsprogramma aan zijn kennis en ervaring, en aan de moeilijkheid van zijn project aan (...)"

Bij besluit van 19 juni 1985 keurde de Commissie de aanvraag om bijstand goed

— ten behoeve van het specifieke project voor de opleiding tot ondernemer,

— voor een tijdvak van twee jaar, van 1 januari 1985 tot 31 december 1986,

— het aantal betrokken personen was 196,

— het bedrag van de goedgekeurde steun bedroeg 27 381 000 BFR.

Een voorschot van 30 % van het goedgekeurde bedrag, ofwel 8 214 300 BFR werd op 10 juli 1985 uitbetaald.

Op 16 juni 1987 diende de IRI een aanvraag om betaling van het eindsaldo in. Zij schatte de totale kosten van de actie op 29 758 062 BFR en verlaagde het bedrag aan bijstand van het Fonds tot 14 783 755 BFR. Derhalve stelde de IRI het van het Fonds te ontvangen saldo vast op 14 783 755 - 8 214 000 = 6 569 455 BFR. In de aanvraag om betaling van het saldo was nadrukkelijk vermeld, dat de opleiding 1985-1986 197 personen betrof.

In een brief van 28 november 1987 aan de bevoegde Belgische autoriteiten deelde de Commissie mee, dat een onderzoek van de aanvraag om betaling van het saldo had uitgewezen, dat er generlei of onvoldoende informatie bestond over de algemene juistheid van de uitgaven en van bepaalde bedragen die door de IRI waren opgevoerd. De Commissie voegde eraan toe, dat het dossier in de staat waarin het verkeerde, zou worden gesloten indien de gevraagde inlichtingen niet binnen twee maanden werden verstrekt.

Op 9 december 1987 zonden de Belgische autoriteiten de door verzoekster verstrekte inlichtingen aan de Commissie.

Op 17 maart 1989 verrichte het directoraatgeneraal „Financiële controle" (DG XX) van de Commissie in samenwerking met de diensten van het Fonds en van de Belgische overheid (het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, de dienst tewerkstelling van het Waalse Gewest en het Ministerie van de Franse gemeenschap) een verificatie ter plaatse van het IRI-project.

Vervolgens zond de Commissie het Belgische Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid een brief d. d. 6 november 1991 inzake het eindsaldo van het project van de IRI, waarin zij stelde:

„Het onderzoek van de aanvraag om betaling van het eindsaldo en van de aanvullende inlichtingen, alsmede de verificatie ter plaatse waaraan uw dienst op 17 maart 1989 heeft deelgenomen, hebben het mogelijk gemaakt inzake de eindafrekening van dit project de volgende conclusies te trekken:

1. de Commissie accepteert de toelichting van de IRI inzake het bedrag aan salarissen die aan de door Cockerill-Sambre en de Société Programmes SOCRAN beschikbaar gestelde personen zijn betaald;

2. zij is daarentegen van oordeel, dat van de 172 personen die een opleiding of begeleiding van minder dan 100 uur hebben gevolgd, niet kan worden gezegd dat zij zijn opgeleid. Derhalve zullen alleen de 25 personen die kunnen aantonen dat zij gedurende minimaal 100 uur aanwezig zijn geweest, voor de berekening van de bijstand van het ESF in aanmerking worden genomen. De gewijzigde bijstand van het ESF zal een 25/197ste van de in de aanvraag om betaling van het saldo genoemde bijstand (14 448 670 BFR) bedragen, te weten 1 833 588 BFR.

Na aftrek van het aan de instelling uitgekeerde voorschot, moet een bedrag van 6 380 712 BFR aan de Commissie worden terugbetaald."

Op 15 november 1991 bracht het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid de brief van de Commissie ter kennis van verzoekster.

Bij brief van 2 december 1991 stelden de raadslieden van verzoekster het bevoegde Belgische ministerie de vraag, of de Commissie het krachtens artikel 6, lid 1, van verordening nr. 2950/83 de gelegenheid had geboden opmerkingen te maken alvorens het van de in geding zijnde beschikking in kennis te stellen.

Bij brief van 9 december 1991 antwoordde het ministerie, dat de verificatie ter plaatse van 17 maart 1989 „meer dan waarschijnlijk u en de diensten van de Commissie de gelegenheid heeft geboden om in aanwezigheid van een vertegenwoordiger van het M. T. A. informatie over uw dossier uit te wisselen". De briefwisseling die als bijlage bij deze brief van het ministerie was gevoegd, betrof brieven die aan de verificatie ter plaatse van 17 maart 1989 waren voorafgegaan.

Bij verzoekschrift, ingeschreven ter griffie van het Hof op 27 december 1991, heeft de IRI beroep ingesteld tot nietigverklaring van de brief van de Commissie van 6 november 1991.

Het Hof heeft, op rapport van de rechter-rapporteur en de advocaat-generaal gehoord, bij beschikking van 30 september 1992 de zaak krachtens artikel 95 van het Reglement voor de procesvoering naar de Zesde kamer verwezen en besloten zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan. Het Hof heeft het evenwel nodig geoordeeld, partijen en de Belgische regering om aanvullende informatie te verzoeken.

III — Conclusies van partijen

Verzoekster concludeert dat het den Hove behage:

1) nietig te verklaren de beschikking van de Commissie van 6 november 1991 waarbij zij weigert, het saldo van de aangevraagde bijstand van 6 569 455 BFR goed te keuren en de terugbetaling van een bedrag van 6 380 712 BFR vordert;

2) de Commissie in de kosten te verwijzen.

De *Commissie* concludeert dat het den Hove behage:

1) het beroep ongegrond te verklaren;

2) verzoekster in de kosten te verwijzen.

IV — Middelen en argumenten van partijen

1. *Het niet vooraf horen van de betrokken Lid-Staat*

Verzoekster betoogt, dat door de in geding zijnde beschikking tot vermindering van de bijstand te treffen zonder de nationale autoriteiten eerst de gelegenheid te hebben geboden hun opmerkingen te maken, de Commissie een wezenlijk vormvoorschrift van artikel 6, lid 1, van verordening nr. 2950/83 heeft geschonden. [5]

Uit geen enkel document blijkt, dat er tussen de Commissie en de Belgische autoriteiten een briefwisseling is geweest, waarbij laatstgenoemden in de gelegenheid zijn gesteld hun opmerkingen te maken, zoals dat in de zaak FUNOC wel het geval was. [6]

De *Commissie* antwoordt hierop, dat artikel 6, lid 1, van verordening nr. 2950/83 geen specifieke consultatieprocedure voorschrijft en dat zij in casu de Belgische staat de gelegenheid heeft geboden zijn opmerkingen te maken voor de totstandkoming van de definitieve beschikking.

De Commissie heeft haar voornemen om de communautaire steun te verminderen kenbaar gemaakt en de Belgische autoriteiten hebben daarvan naar behoren kennisgenomen. Indien zij het met de voorgenomen vermindering niet eens waren geweest, hadden zij hun opmerkingen kunnen maken, zelfs toen de Commissie hun in haar brief van 6 november 1991 de resultaten van haar onderzoek had meegedeeld.

Deze brief was geen beschikking, maar enkel een kennisgeving van de resultaten van het onderzoek dat naar de aanvraag om betaling van het saldo was ingesteld.

In repliek voert *verzoekster* daartegen aan, dat de Commissie aan schending van wezenlijke vormvoorschriften poogt te ontkomen door de brief op kunstmatige wijze als een beschikking te kwalificeren.

De brief van de Commissie vormt een definitieve beschikking die vatbaar is voor een beroep tot nietigverklaring, zonder dat de nationale autoriteiten deze beschikking hadden behoeven te aanvaarden.

2. *Schending van de goedkeuringsvereisten voor bijstand van het Fonds*

Verzoekster meent, dat artikel 6, lid 1, het opschorten, verminderen of doen vervallen van bijstand laat afhangen van het niet voldoen aan de gebruiksvoorwaarden die bij het goedkeuringsbesluit zijn gesteld.

Bij de beschikking wordt de aan verzoekster toegekende bijstand evenwel vermindert, terwijl er geen enkele niet-goedgekeurde uitgave, geen enkele overschrijding van goedgekeurde uitgaven, geen enkele niet-

5 — Arrest van 7 mei 1991, zaak C-291/89, Interhotel, Jurispr. 1991, blz. I-2257.

6 — Arrest van 11 oktober 1990, zaak C-200/89, FUNOC, Jurispr. 1990, blz. I-3669.

gerechtvaardigde uitgave en geen enkele wezenlijke verandering in de aangekondigde actie is vastgesteld, die tot de conclusie zou kunnen leiden dat de in het goedkeuringsbesluit gestelde voorwaarden niet zijn nageleefd.

Het enige verwijt dat verzoekster kan worden gemaakt, is dat het aantal uren dat werkelijk aan de opleiding van cursisten is besteed, te laag was daar zij de opleiding slechts gedurende gemiddeld 35 van de beschikbare 196 uur hebben gevolgd.

De door verzoekster georganiseerde opleiding bestond evenwel uit een specifieke actie ter bevordering van een project met een vernieuwend karakter in de zin van artikel 3, lid 1, van besluit 83/516. De in de mededeling van de Commissie van 22 december 1983 voor dit soort acties vastgelegde criteria omvatten ook proefprojecten, waarbij het niet gaat om het doel op zich, maar om een experiment voor het vinden van nieuwe organisatiemethoden voor beroepsopleiding of beroepskeuze.

Wanneer het er bij de verwezenlijking van het resultaat alleen maar om gaat, dat de deelnemers aan een dergelijk project de opleiding daadwerkelijk gedurende een bepaald aantal uren volgen, betekent dat een risico voor een project waarvoor de steun van het Fonds ten doel heeft „de uitvoering" en niet de daadwerkelijke verwezenlijking te bevorderen.

Bij de uitvoering van een dergelijk project dient een zekere soepelheid te worden toegestaan en moet rekening worden gehouden met de noodzaak van aanpassing van het aanvankelijke project aan de ondervonden moeilijkheden.

De mogelijkheid om de opleiding slechts gedurende een aantal van de beschikbare uren te volgen, was bovendien expliciet voorzien in bijlage 1 bij de aanvraag om bijstand, waarin van een soepele opleiding werd uitgegaan.

In het besluit tot goedkeuring was niet als voorwaarde voor het gebruik van bijstand van het Fonds gesteld, dat de actie een zekere mate van succes zou moeten hebben in die zin, dat de cursisten de opleiding daadwerkelijk gedurende een bepaald aantal uren moesten hebben gevolgd.

Subsidiair doet verzoekster gelden, dat de Commissie het verwachte aantal gevolgde opleidingsuren, die in de als bijlage bij de aanvraag om bijstand gevoegde beschrijving van het project zijn vermeld en waaruit blijkt dat niet een gemiddeld aantal van 273 uur, maar van 169 uur was voorzien, onjuist heeft beoordeeld.

Tot slot heeft de Commissie de resultaten van het proefproject waarop de bijstand betrekking had, niet nauwgezet beoordeeld. De controle van de Commissie strekte zich slechts uit over een aanloopperiode van 17,5 maanden, terwijl het opleidingsprogramma pas echt van start had kunnen gaan na de totstandkoming van het goedkeuringsbesluit van 19 juni 1985. Teneinde de resultaten tijdens de proefperiode van de actie objectief te kunnen beoordelen, zou de Commissie noodzakelijkerwijs de resultaten van de gehele duur van de actie, te weten vijf jaar, in aanmerking hebben moeten nemen en een minimum opleidingsduur van 100 uur als criterium hebben moeten stellen voor kandidaten die in 1985 of 1986 met de opleiding waren begonnen en deze gedurende de daaropvolgende jaren hadden voortgezet, zoals was vermeld in de beschrijving van het aanvankelijke project, waarin het volgen van een volledige opleiding niet verplicht was gesteld.

Het uiteindelijke doel van de actie was er niet op gericht de opleiding gedurende een bepaald aantal uren te volgen, maar werkgelegenheid te scheppen door het ontplooien van nieuwe activiteiten en het uitbreiden van bestaande MKB's. Pas na verloop van vijf jaar bleek het eindresultaat van het opleidingsprogramma waaraan het Fonds zijn steun had gegeven, zeer positief te zijn.

De *Commissie* betoogt, dat verzoekster zich niet heeft gehouden aan de duur van de opleiding, die toch één van de belangrijkste voorwaarden van het besluit tot goedkeuring van de bijstand vormde, en dat zij daarom tot vermindering van de bijstand had besloten.

Van de 199 cursisten van wie was aangenomen dat zij door verzoekster waren opgeleid, hebben er slechts 25 een opleiding van meer dan 100 uur gevolgd.

Ofschoon de gemiddelde opleidingsduur per cursist op grond van de door verzoekster ingediende steunaanvraag op 273 uur was vastgesteld, heeft de Commissie voor de opleiding van de cursisten een „minimale aanwezigheid" van 100 uur als criterium gesteld.

Daar het besluit tot goedkeuring van de aangevraagde bijstand was gebaseerd op door verzoekster verstrekte informatie, was de duur van de opleiding één van de wezenlijke voorwaarden voor toekenning van de bijstand.

Aangezien het om een actie met een vernieuwend karakter ging, zou de Commissie wat de duur van de actie betreft, zeker enige soepelheid hebben betracht. Dat neemt niet weg, dat de voorgenomen opleiding geen hinder van deze soepelheid mag ondervinden. De meeste stagiaires hebben evenwel een zo korte opleiding gevolgd, dat niet kan worden gezegd dat het doel van de voorgenomen opleiding is bereikt.

Het is in het openbaar belang, dat besluiten waarvan de voorwaarden niet in acht zijn genomen, met terugwerkende kracht worden ingetrokken. Meer inzonderheid wat de werking van de structurele fondsen van de Gemeenschap betreft, bestaat er nog een tweede reden om die besluiten in het openbaar belang te annuleren, namelijk het belang van een goed financieel beheer van de openbare middelen.

3. *Niet-eerbiediging van verkregen rechten*

Volgens *verzoekster* kan de Commissie de uitgaven voor de opleiding waarvan het soepele karakter en, daarmee, het risico dat cursisten de opleiding slechts voor een deel van de hun daadwerkelijk ter beschikking gestelde uren zouden volgen, in het goedkeuringsbesluit waren bevestigd, onmogelijk afwijzen zonder op verzoeksters verkregen rechten inbreuk te maken.

De *Commissie* erkent, dat de goedkeuring van financiële bijstand subjectieve rechten schept, maar is van oordeel, dat bij betaling wel wordt ondersteld, dat de in het goedkeuringsbesluit gestelde voorwaarden worden nageleefd en dat gedeclareerde uitgaven worden gerechtvaardigd.

4. *Schending van het vertrouwensbeginsel*

Verzoekster meent, louter subsidiair, zich op het vertrouwensbeginsel te kunnen beroepen

ingeval het Hof zou oordelen, dat de Commissie ten onrechte een soepel opleidingsprogramma heeft goedgekeurd dat cursisten in staat stelt een tijdschema naar keuze te volgen en niet tot het volgen, van hen de volledige opleiding verplicht.

De *Commissie* is van oordeel, dat verzoekster de in het besluit tot goedkeuring van de bijstand gestelde voorwaarden, die zij zelf in haar aanvraag om bijstand aan de Commissie had voorgelegd, niet heeft nageleefd. Het is derhalve moeilijk in te zien, op welke wijze verzoekster zich kan beroepen op een situatie die zij zelf heeft geschapen.

5. *Schending van de rechten van de verdediging*

Volgens *verzoekster* heeft de Commissie het algemeen rechtsbeginsel van eerbiediging van de rechten van de verdediging, zoals dit in de rechtspraak van het Hof is uitgewerkt [7], geschonden door haar niet in de gelegenheid te stellen haar opmerkingen te maken over de specifieke motivering van de beschikking tot vermindering van de bijstand, die was gebaseerd op een opleidingsduurvereiste van minimaal 100 uur.

De *Commissie* herinnert eraan, dat in het kader van de steun van het Europees Sociaal Fonds [8] de betrokken Lid-Staat als enige een relatie heeft met de Commissie, die aldus niet verplicht is de belanghebbende de gelegenheid te bieden zijn standpunt kenbaar te maken.

6. *Kennelijke beoordelingsfout*

Volgens *verzoekster* heeft de Commissie, door te oordelen dat van de bijstand geen gebruik was gemaakt op de wijze die in het besluit tot goedkeuring was vastgesteld, de bij het goedkeuringsbesluit aanvaarde soepelheid van de opleiding over het hoofd gezien en heeft zij mitsdien een kennelijke beoordelingsfout gemaakt.

De *Commissie* werpt tegen, dat in overeenstemming met de aanvraag om bijstand de opleiding een gemiddelde duur van 39 weken van elk zeven uur zou hebben. Door de bijstand voor een opleiding van 100 uur goed te keuren, heeft de Commissie duidelijk laten blijken met het soepele karakter van de opleiding rekening te hebben gehouden.

7. *Kennelijke overschrijding van de beoordelingsvrijheid van de Commissie*

Verzoekster voert aan, dat door op willekeurige wijze een niet in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven opleidingsduur van minimaal 100 uur als criterium te stellen, de Commissie het in dat besluit vastgestelde kader te buiten is gegaan en kennelijk de grenzen van haar beoordelingsvrijheid heeft overschreden.

Immers, „bij het eindonderzoek van de aanvraag tot betaling van het saldo (...) kan de Commissie de uitgaven waarmee zij tevoren uitdrukkelijk heeft ingestemd, niet meer weigeren, wanneer van de bijstand op de in het besluit tot goedkeuring vastgestelde wijze gebruik is gemaakt". [9]

7 — Arresten van 13 februari 1979, zaak 85/76, Hoffman-Laroche, Jurispr. 1979, blz. 461, en 27 oktober 1977, zaak 121/76, Moli/Commissie, Jurispr. 1977, blz. 1971.

8 — Zie voetnoot 3.

9 — Conclusies van advocaat-generaal Darmon in zaak C-291/89, punt 24, Jurispr. 1991, blz. I-2269.

De *Commissie* is van oordeel, dat zij in het besluit tot goedkeuring van de bijstand een bepaalde opleidingsduur voor cursisten heeft vastgesteld. Daar verzoekster deze wezenlijke voorwaarde niet heeft nageleefd, was de Commissie bevoegd de bijstand te doen vervallen.

Rekening houdend met de particuliere belangen van verzoekster, heeft de Commissie evenwel besloten om de bijstand bij wijze van uitzondering en uit billijkheidsoverwegingen te verminderen.

Het is derhalve moeilijk in te zien, op welke wijze de Commissie haar beoordelingsvrijheid te buiten zou zijn gegaan, toen zij duidelijk ten voordele van verzoekster een beschikking tot intrekking van de bijstand verving door een beschikking tot vermindering ervan.

8. *Schending van het evenredigheidsbeginsel*

Verzoekster voert aan, dat de draconische vermindering van de bijstand niet door het openbaar belang in samenhang met een goed financieel beheer van de structuurfondsen wordt gevorderd, nu zij alle door haar vermelde uitgaven naar behoren heeft gerechtvaardigd, er van geen enkel verwijtbaar nalaten van de begunstigde sprake is en het aangekondigde opleidingsprogramma uiteindelijk is uitgevoerd in vijf jaar tijd, zoals bij de indiening van de aanvraag om bijstand was voorzien.

Rekening houdend met de doelstellingen van artikel 6 van verordening nr. 2950/83, zou de Commissie bovendien in overweging hebben moeten nemen, dat de vernieuwende actie van verzoekster inderdaad haar vruchten heeft afgeworpen door vijf jaar lang als basis voor de voortzetting van het programma te dienen en daadwerkelijk tot de oprichting van nieuwe bedrijven te leiden die werkgelegenheid verschaffen, en dat alles met behulp van de door de nationale autoriteiten van 1987 tot 1989 verleende steun.

Verzoekster is evenzeer van oordeel, dat de Commissie evenmin haar particuliere belangen in overweging heeft genomen door een opleidingsduur van minimaal 100 uur als criterium te stellen, waardoor een aanzienlijk aantal opleidingsuren dat daadwerkelijk besteed was aan cursisten die de opleiding gedurende minder dan 100 uur hadden gevolgd — en dat waren toch de meesten —, buiten beschouwing is gelaten. In de in geding zijnde beschikking tot vermindering van de bijstand worden eveneens de niet te verlagen kosten buiten beschouwing gelaten welke verzoekster heeft moeten maken om de nog beschikbare, maar onbenutte opleidingsuren aan het publiek ter beschikking te stellen.

De Commissie antwoordt, dat aangezien van de bijstand van het Fonds geen gebruik is gemaakt op de wijze die in het goedkeuringsbesluit is vastgesteld, dit besluit vanaf dat moment onwettig is geworden wegens een wezenlijke wijziging van het aanvankelijke opleidingsprogramma en mitsdien krachtens artikel 6, lid 1, van verordening nr. 2950/83 moet worden ingetrokken.

Rekening houdend met de particuliere belangen van verzoekster, had de Commissie ertoe besloten, het aanvankelijk genomen besluit te vervangen door een besluit tot gedeeltelijke goedkeuring, daar zij van mening was dat de opleiding van minimaal 100 uur, gelet op de aard van de betrokken opleidingsactie en op andere in andere Lid-Staten uitgevoerde overeenkomstige acties, voor bijstand in aanmerking kwam.

Derhalve is de Commissie van mening, dat door de financiering van opleidingsprojecten van minder dan 100 uur te doen vervallen, zij de grenzen van hetgeen nodig is om het juiste gebruik van openbare fondsen te waarborgen, niet heeft overschreden.

IV — Antwoorden op verzoeken om inlichtingen van het Hof

Op uitnodiging van het Hof heeft *verzoekster* uiteengezet, hoe zij aan een gemiddeld aantal van 169 opleidingsuren is gekomen.

De *Commissie* heeft de stukken waarom het Hof had verzocht, overgelegd.

Op de door het Hof gestelde vraag, of het opleidingscriterium van minimaal 100 uur voor de betrokken specifieke actie (waarop de vermindering van de bijstand was gebaseerd) voor de totstandkoming van de beschikking van 6 november 1991 ter kennis van de IRI was gebracht, heeft de Commissie geantwoord als volgt:

„Het opleidingsduurcriterium van minimaal 100 uur is door de Commissie tijdens haar zitting van 23 juli 1984 goedgekeurd. Tijdens deze vergadering heeft de Commissie namelijk het besluit tot goedkeuring van de aanvragen om bijstand van het Europees Sociaal Fonds (begrotingsjaar 1984) genomen. Dit besluit is daarop ter kennis van de Lid-Staten gebracht; het bevat de uitleg omtrent de limiet van 100 uur (...); de Commissie heeft immers bij de formulering van punt 7.1 van de Richtsnoeren voor het beheer van het Europees Sociaal Fonds voor de begrotingsjaren 1984 tot 1986 (zie PB 1984, C 5, blz. 5) (...) een limiet vastgesteld, in termen van opleidingsduur per cursist (100 uur per persoon), waarboven de programma's voor financiering in aanmerking konden komen. De Lid-Staten, waaronder het Koninkrijk België, waren dus op de hoogte van het opleidingsduurcriterium van 100 uur en hadden de informatie en toepassingsvoorwaarden van de regels van het ESF ter kennis van de organisatoren behoren te brengen ten aanzien van wie de Commissie een beschikking had getroffen. Deze benadering is de praktische toepassing van het gebruik, dat de Commissie binnen het toepassingskader van de regels van het ESF niet in betrekking tot de organisator staat, maar tot de Lid-Staat die gehouden is de initiatiefnemers informatie te verstrekken."

De *Belgische regering* heeft niet binnen de gestelde termijn geantwoord op de vraag van het Hof, of zij kon bevestigen de gelegenheid te hebben gehad om voor de ontvangst van de kennisgeving van brief nr. 015036 van de Commissie van 6 november 1991 haar opmerkingen te maken ter zake van de afrekening van het saldo van deze aanvraag, die het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid had ingediend bij het Europees Sociaal Fonds ten gunste van de vereniging zonder winstoogmerk Innovation et Reconversion Industrielle.

J. L. Murray
rechter-rapporteur